ІНШИЙ постмодерну (природа людини і релігійно-містична культура)

Михайло Мурашкін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Метою дослідження є з'ясування і висвітлення феномену ІНШОГО постмодерну, важливості і значимості такої його характеристики, як інший всередині самої людини, який регулює і очищує, що є в природі людини, що відображено в релігійно-містичній культурі і мистецтві. Також на матеріалах психології, як паралель з ІНШИМ постмодерну, проводиться висвітлення феномена компенсаторного осяяння, важливості і значимості такої її характеристики, як спонтанна втрата незначного, неважливого, маленьких думок і суєти, що є в природі людини. Важливість і значимість компенсаторного осяяння демонструється на прикладі зв'язку з трансценденцією філософської культури, а також релігійно-містичної і естетико-мистецької культур. Коли ми говоримо про трансценденцію філософської культури, то маємо на увазі розгляд цією культурою тих станів людини, які неможливо достойно передати словами, але які все ж представлені в документалістиці як вищі стани свідомості. Методологія отримання нових знань ґрунтується на компаративному методі дослідження, зібранні характеристик іншого постмодерну і індуктивному умовиводі з цього приводу. Порівнюються документальні тексти, знаходяться узагальнення цих текстів. При цьому зіставлені різні стани людини на прикладах релігійно-містичної культури. Наукова новизна полягає в тому, що вперше розглядається такий феномен людської природи, як визнання людиною власного іншого всередині себе, що може бути зафіксоване в таких категоріях як «компенсаторне осяяння», «трансцендентне», «нумінозне», «священне». Предмет дослідження розглядається в зв'язку з трансценденцією філософської культури, з такими напрямками культури як релігійно-містичний і естетико-мистецький. Висновки. З'ясовано, що інший постмодерну як внутрішнє визнання власного іншого всередині себе, може розумітися як компенсаторне осяяння, що є невід'ємним феноменом природи людини. Інший постмодерну пов'язаний із процесом творчості при стадії «визрівання», на якій відбувається руйнація в людині її застарілої особистості. Це освітлено при демонстрації трансцендентності філософії, а також релігійно-містичної культури.

Ключові слова: *ІНШИЙ, постмодерн, релігія, містика, культура*

ANOTHER postmodern (human nature and religious-mystical culture)

Michail Murashkin, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

The aim of the study is to clarify and shed light on the phenomenon of OTHER postmodernism, the importance and significance of its characteristics as another within man himself, which regulates and purifies what is in human nature, which is reflected in religious and mystical culture and art. Also on the materials of psychology, as a parallel with OTHER postmodern, the phenomenon of compensatory enlightenment, the importance and significance of its characteristics as the spontaneous loss of insignificant, unimportant, shallow thoughts and vanity that exists in human nature. The importance and significance of compensatory enlightenment is demonstrated by the example of the connection with the transcendence of philosophical culture, as well as religious-mystical and aesthetic-artistic cultures. When we speak of the transcendence of philosophical culture, we mean the consideration by this culture of those states of man which cannot be reliably conveyed in words, but which are nevertheless presented in documentary as higher states of consciousness. The methodology of obtaining new knowledge is based on a comparative method of research, collecting the characteristics of another postmodern and inductive reasoning in this regard. Documentary texts are compared, generalizations of these texts are found. At the same time, different human states are compared on the examples of religious and mystical culture. The scientific novelty lies in the fact that for the first time such a phenomenon of human nature as the recognition of one's own other within oneself is considered, which can be recorded in such categories as "compensatory enlightenment", "transcendent", "numinous", "Sacred". The subject of research is considered in connection with the transcendence of philosophical culture, with such areas of culture as religious-mystical and aesthetic-artistic. Conclusions. It has been found that the other post-modern, as the inner recognition of one's own other within oneself, can be understood as a compensatory enlightenment, which is a non-negative phenomenon of human nature. Another postmodern is related to the creative process at the stage of "maturation", in which a person

destroys his outdated personality. This is highlighted in the demonstration of the transcendence of philosophy, as well as religious and mystical culture.

Keywords: OTHER, postmodern, religion, mysticism, culture

ДРУГОЙ постмодерна (природа человека и религиозно-мистическая культура)

Михаил Мурашкин, Днепропетровский государственный университет внутренних дел

Целью исследования является выяснение и освещение феномена ДРУГОГО постмодерна, важности и значимости такой его характеристики, как другой внутри самого человека, который регулирует и очищает, что есть в природе человека, что отражено в религиозно-мистической культуре и искусстве. Также на материалах психологии, как параллель с ДРУГИМ постмодерна, проводится освещение феномена компенсаторного озарения, важности и значимости такой ее характеристики, как спонтанная потеря незначительного, неважного, мелких мыслей и суеты, что есть в природе человека. Важность и значимость компенсаторного озарения демонстрируется на примере связи с трансценденцией философской культуры, а также религиозно-мистической и эстетико-художественной культур. Когда мы говорим о трансценденции философской культуры, то имеем в виду рассмотрение этой культурой тех состояний человека, которые невозможно достоверно передать словами, но которые все же представлены в документалистике как высшие состояния сознания. Методология получения новых знаний основывается на компаративном методе исследования, собрание характеристик другого постмодерна и индуктивных умозаключений по этому поводу. Сравниваются документальные тексты, находятся обобщения этих текстов. При этом сопоставлены различные состояния человека на примерах религиозно-мистической культуры. Научная новизна заключается в том, что впервые рассматривается такой феномен человеческой природы, как признание человеком собственного другого внутри себя, что может быть зафиксировано в таких категориях как, «компенсаторное озарение», «трансцендентное», «нуминозное» «священное». Предмет исследования рассматривается в связи с трансценденцией философской культуры, с таким направлением культуры как религиозно-мистический и эстетико-художественный. Выводы. Выяснено, что другой постмодерна как внутреннее признание собственного другого внутри себя, может пониматься как компенсаторное озарение, есть неотрицательным феноменом природы человека. Другой постмодерна связан с процессом творчества при стадии «вызревания», на которой происходит разрушение в человеке его устаревшей личности. Это освещено при демонстрации трансцендентности философии, а также религиозно-мистической культуры.

Ключевые слова: ДРУГОЙ, постмодерн, религия, мистика, культура

«Дух виступа двояким чином: як твір, тобто результат творчої дії, і як самодостатня суть (субстанція)» (Халапсис, 2017, с. 265). При розгляді ІНШОГО береться самодостатня суть (субстанція). Існує велика розбіжність розуміння як ІНШОГО постмодерну, так і супроводжувальних категорій, таких як трансцендентного, гнозису, нумінозного і священного.

Наприклад, трансцендентне. Трансцендентне – це узагальнююча категорія, і вона повинна охоплювати в своїй постійності значний зміст у природі людини. Однак трансцендентне абстрагується і відходить від людської природи. Хоча у XX ст. мова вже йде про те, що в трансцендентності відбувається відродження людської сутності

(Круглов, 2010, с. 104). Це відродження можна було б бачити протягом усієї історії в релігійно-містичній культурі. Але виникає необхідність все ж наблизити абстрактне розуміння трансцендентного до конкретних переживань людини задля встановлення нових особливостей тієї самої людини, її природи. На цьому шляху допомогою може бути розуміння компенсаторного осяяння людини, документальний опис якого ми маємо в багатьох напрямках культури.

Те саме можна сказати щодо ІНШОГО постмодерну. Тут ми бачимо теж розбіжності в розумінні цього «ІНШОГО» і великий рівень абстрагування, який віддаляє нас від безпосередніх проявів людської психіки. Адже ми маємо справу все-таки з тим, що

людина в своєму конкретному житті «визнає власного іншого всередині себе» (Ортис, 2003, с. 477). А це як конкретний психічний стан.

Аналіз публікацій показав, що попередні дослідження феномену ІНШОГО постмодерну мають подібне з таким феноменом, як компенсаторне осяяння, що вказує на зв'язок з тими явищами, які досліджувались в художній психіці (Адлер, 1997 с. 106). Але немає розкриття того, що ці феномени природно людські, як схильність людини до певних станів. Компенсаторні процеси при творчості у стані трансу досліджувались (Теплов, 1985, с. 268), але, що компенсувалося, не зазначалося.

ІНШИЙ постмодерну – це такий стан «Я», при якому «воно внутрішньо визнає власного іншого всередині себе – саме таке самопізнання та самооцінка притаманні постмодерністському розумінню особистості» (Ортис, 2003, с. 477). Така особистість відчуває себе іншою, не такою як раніше. Відчуває, що в її глибинах присутнє щось інше, і вона цим іншим дивиться на цей світ, дивиться зі своїх глибин. Така особистість відчуває, що «вмерла для всіх відношень, суєтних, беззмистовних. Близькі відчувають це. Я – інший. Я не такий, як раніше. А в мені присутнє це ІНШЕ» (Мурашкин, 2006, с. 123).

ІНШИЙ в постмодерні розглядається і як взагалі інша людина і як інший всередині самої людини. Розглядається по-різному. Але також розглядається як бінарна ідеологія – «Я/інший» (Ортис, 2003, с. 477). Тобто для розгляду береться людське «Я». Тому бажано його розглянути в першу чергу. Також слушно розглянути перш за все антропологічний аспект цього феномену, тому що він, цей феномен, розглядається як притаманний природі людини, і розглянути таку категорію як «Я» в сфері людського.

«Я». У містицизмі безпосередній досвід отримання вищого стану свідомості – це корінна зміна особистості, зміна його «я». У суфіїв про вищий стан, «про стан фана (переродження свого «Я»))» (Тримінгем, 1989, с. 17) говорять, коли людина народжується наново. І це не просто народження людини наново. Це ще певний арсенал відчуттів, коли людина не може уявити свою смертність. У містичній культурі існує багато

свідчень подібних переживань. Наприклад, «я приходив до такого інтенсивного відчуття мого «я», що моя особистість здавалась мені розпливающоюся в безкінечності існування; це не було неясне відчуття, навпаки – одне із самих чітких, самих безсумнівних і в той же час досконало невиразне словами; смерть уявлялась мені неможливістю, яка здавалась майже смішною, тому, що зникнення моєї особистості (якщо можна так назвати смерть) уявлялось мені не знищенням, а єдиним справжнім життям» (Джемс, 1993, с. 306).

Певні особливі стани свого «Я» можна спостерігати не тільки у містика, а і у митця, а також у тої людини, яка сприймає той чи інший мистецький твір, переживаючи катарсис. Так, наприклад, музика робить людину іншою, змінює її природу; людина виходить із себе, п'яніє, під обмежене, людське, справжнє «я» підставляє інше» (Лосев, 1990, с. 239). Людське «Я» змінюється не тільки при сприйнятті творів мистецтва. Зміна виникає в процесі творчості у самого митця. «Хтось в тебе вселяється, твоя рука виконавець, не тебе, а того. Хто – він? Те, що через тебе хоче бути» (Цветаєва, 1988, с. 397). А хоче бути нове, яке знайшло вихід з складного становища, знайшло винахід, за яким можна існувати. У митця – це винахід «лірического «я», стверджуючого автономність і непорушність свого душевного буття. У цій художній картині світу і сама смерть не в змозі перервати безкінечну музику душі яка ллється» (Грехнев, 2004, с. 309). Такі відчуття людиною свого «Я» переходять і до періоду постмодерну. Але тут, у нашій сучасності, ми частіше зустрічаємо такі стани, коли людина наважується бути без усілякої надії, без усілякого свого існування, бути без усілякого буття. «Я є», як рішення бути без буття» (Бланшо, 2002, с. 255).

У постмодерністській культурі людина розкривається такою, що вже не в змозі охопити своїм розумом світ як цілісність. Світ став надто складним і доволі різним. І розумом його не схопити. У постмодерні розмова йде «про безсилля помислити ціле, як про те щоб помислити собі самого себе, – а це значить, що думка завжди знаходиться в стані окаменілості, вивиху, катастрофи» (Делёз, 2004, с. 481). «Я» в постмодерні означило стан катастрофи. Тому тут і з'являється більш чіткіше ІНШИЙ, щоб підтримати

ускладнений світ людської душі, щоб вона якось оволоділа собою при сприйнятті жахів від дійсності інформаційного суспільства. Людина, у свою чергу, «визнає власного іншого всередині себе» (Ортіс, 2003, с. 477). Цей ІНШИЙ є компенсацією тих недоліків, які перешкоджають пристосуватися до складного зовнішнього середовища. Через ІНШОГО людина деякий час може перебувати в стані досконалості.

Людина. Перш за все, виникає потреба у з'ясуванні і виявленні, чи є ІНШИЙ постмодерну і подібний йому феномен компенсаторного осяяння в природі людини, чи він приходить лише із впливом культурних цінностей. Адже компенсаторне осяяння яскраво відображено в релігійно-містичній і художньо-естетичній культурах. Над цим рефлексує і постмодернізм, виявляючи феномен ІНШОГО. Актуальність дослідження пов'язана з тим, що компенсаторне осяяння дає людині очищення від зайвих спонукань і потребує з'ясування, чи повинна людина прикладати зусилля по отриманню компенсаторного осяяння. Також встановлено важливість і значимість характеристики «відходу дрібних думок і суєти» компенсаторного осяяння як трансцендентності, що є в природі людини та відображено в релігійно-містичній культурі і мистецтві.

Існує природознавче розуміння людини як результату розвитку природи на Землі, як певного ступеня складності системи енергій і здатностей, системи, яка вже частково була наявна у попередніх формах високорозвинених тварин. Але філософська антропологія осмислює якісну специфіку людини, яка полягає у певній єдності тілесних, емоційно-чуттєвих і пізнавальних здатностей і можливостей, що надаються культурою соціального середовища. Коли ми торкаємось стану компенсаторного осяяння, то можна говорити про характеристику єдності, що виникає при зникненні усього зайвого. При виникненні компенсаторного осяяння маса дрібних думок, суєтних відходить (Мурашкин, 2006, с. 122–176). Тобто можна казати про руйнацію дрібних і суєтних думок, про руйнування ілюзій (Кристева, 2010, с. 138), помилок розуму (Бадмажапов, 1990, с. 147). Процес відходу дрібних думок і суєти, їх руйнації описаний у багатьох напрямках культури: філософській, релігійно-містичній, художній.

Дослідження важливості і значимості характеристики відходу дрібних думок і їх руйнування в ІНШОМУ постмодерну, а також у компенсаторному осяянні потребують певної статистики, коли ми можемо фіксувати подібність у різних філософських школах, релігіях і містичних вченнях, а також у мистецтві. У даному дослідженні можна продемонструвати подібність характеристики «відходу дрібних думок, їх руйнування» і її проявів на великій площині біографічних документальних матеріалів. Збираючи біографічні документальні матеріали про руйнування як характеристику іншого постмодерну, а також характеристику компенсаторного осяяння, треба враховувати той факт, що самі філософи, релігійні діячі, містики і митці фіксували свої певні стани як руйнівні, які нищать їх особисті ілюзії, хибні думки, упередженості. Це й послугує нам орієнтиром фіксувати певні стани як такі, що руйнують застаріле в свідомості людини. ІНШИЙ постмодерну в зв'язку з компенсаторним осяянням як предмет наших досліджень має таку особливість, як абсолютна спонтанність. Це те сакральне осяяння, яким не можна володіти (Кайуа, 2003, с. 253). Це вже вказує на те, що феномен, який ми досліджуємо, є в природі людини. ІНШИЙ постмодерну, а також компенсаторне осяяння як реальні явища психічного життя людини підкоряються всезагальним законам діалектики. Згідно з таким законом діалектики, як заперечення заперечення, заперечується старе. Це пов'язано з тим, що творчий процес у людині проходить через певні фази, такі як натхнення, уявлення, осяяння, нову ідею, логічну обробку цієї нової ідеї. Тут творчий процес містить новину. Тобто однією із характеристик творчої роботи думки є вирішення протиріч: створення нового неминуче пов'язане із запереченням старого (Спіркін, 1972, с. 195). Творчий процес можуть супроводжувати транс і екстаз. Можна казати про творчість у трансподібному стані (Теплов, 1985, с. 268). А компенсаторне осяяння розглядається як певний вид трансу. Творчий же процес як отримання нових значень розмежовується на такі стадії: підготовка, визрівання, натхнення або осяяння і перевірка істинності (Роменець, 2004, с. 168–169). Тобто натхнення і осяяння можуть бути однією стадією (Вудвортс, 1981, с. 255–257). А мож-

ливо, що натхнення переходить в екстаз у момент кульмінації творчого процесу – при осяянні (Ільїн, 2011, с. 127). Тут екстаз, а також і транс розуміються як супроводжуючі творчий процес. Коли ми кажемо про творчий процес і особисто про його стадію інсайту, тобто про осяяння як кульмінаційний момент, то цей кульмінаційний момент може бути і в стадії «визрівання». У процесі тривалого визрівання концепції інсайти можуть виникати кілька разів, але не мати вирішального значення для розбудови концепції загалом (Ільїн, 2011, с. 127–129). Вирішального значення може не мати і натхнення зі своїм переходом в екстаз або у транс. Натхнення може не давати успіху в творчості. Воно може бути лише поштовхом, стимулом до діяльності; більше того, лише стимулом, а не самою діяльністю. Натхнення не робить результатів, плодів творчості. Людина у творчому відношенні безплідна, хоча може переживати натхнення, екстаз, транс. Тобто натхнення може пройти без творчих результатів. Можна зазнати натхнення, екстазу і транс без усілякого зовнішнього сліду. Далеко не геній може пережити такі ж натхнення, екстаз, транс, як і геній. Натхнення, екстаз і транс не означають змістовності, яка відділяє істину від хибності, добро від зла. Натхнення і екстаз, а також транс можуть проходити без наявності певного змісту (Гончаренко, 1991, с. 246–247). Та і сам інсайт, саме осяяння може не мати вирішального значення (Ільїн, 2011, с. 127–129). А такі феномени вже нагадують компенсаторне осяяння, трансцендентність у філософській культурі, самодостатність у релігійно-містичній і художньо-естетичній культурах. Адже самодостатність не має змістовності. Тут і відчуття щастя беззмістовне (Ясперс, 1997, с. 152). Тут істини отримуються як суб'єктивна компенсація недостатнього, як певна гармонія через компенсаційні процеси. Може бути і так, що в людині заперечується стара особистість взагалі, а не будь-який один частковий умовивід. Це антропологія особливо фіксує своїми документальними дослідженнями у філософській, релігійно-містичній, художньо-естетичній культурах. Місія антропології полягає в документальному дослідженні світових культур і виявленні загальних основ людства (Морер, 2003, с. 22). Культура

грає найважливішу роль, даючи матеріали для роздумів. Тут документальні дослідження показують, що у філософській, релігійно-містичній, художньо-естетичній культурах дуже часто особистість відкидається. У ній заперечується все застаріле. Відкидаються усілякі норми і звичні уявлення, робиться перехід у «безгрунтовне» існування, існування з «ніщо» – це, напевно, єдина можливість «трансцендентної» свідомості опинитися за межами досвідного знання в її прагненні з'єднатися з Богом або Абсолютом (Висоцька, 2012, с. 66). Але це і оновлене «Я» як інший постмодерну, де це оновлене «Я» «внутрішньо визнає власного іншого всередині себе» (Ортіс, 2003, с. 477).

Філософська антропологія виділяє сутнісні ознаки людини. За Плеснером, однією з таких ознак є ексцентричність – хитання між пошуком рівноваги зі світом (рівноваги, яка у людини відсутня) та намаганням подолати цю рівновагу, яка вже отримана і вже є в суспільстві і культурі. Компенсаторний транс і його момент осяяння можна вважати ідеальною рівновагою в людині на деякий час. Цей транс залишає в людині «слід», який дає їй можливість бути більш врівноваженою. Своєю врівноваженістю компенсаторне осяяння подібне до вищих переживань самоактуалізованої особистості. Ці переживання у людини можуть виникати доволі часто. При цьому вона втрачає характеристики свого застарілого «я», відбувається трансцендентність її «я». Слід відзначити, що подібність із компенсаторним осяянням тут можна бачити в тому, що людина втрачає усю дріб'язковість своїх думок, мислення. У цьому відношенні вищі переживання синдрому самоактуалізації означені як широти (або недріб'язковості) є проявом загальної характеристики, коли розкривається здібність піднятися над звичайністю, відректися від частковостей, розширити горизонти сприйняття і у підсумку подивитися на речі в перспективі (Маслоу, 2001, с. 233).

ІНШИЙ постмодерну, інший як особистість (Ортіс, 2003, с. 477), або стан компенсаторного осяяння приходить, коли людина починає змінюватись, коли відпадають певні обмеженості, які були перешкодою росту її духовного початку. При компенсаторному осяянні це відбувається поза волею людини, спонтанно. Спонтанність вказує на

природність цього процесу. Але це може відбуватися і за власною волею, за допомогою медитації. Духовна практика може змушувати людину свідомо звільнитися від старих обмеженостей. При компенсаторному осяянні це відбувається спонтанно. Тобто буває, що це взагалі відбувається само собою, як природна частина розвитку людини (Гроф, 2001, с. 444). Це говорить про те, що подібні процеси вмонтовані в саму природу людини і демонструються релігійно-містичною і художньо-естетичною культурами.

У природу людини вмонтоване і просте забування. Якщо у людини те чи інше її відчуття не оживлюється впливом ззовні, то воно з часом забувається, зникає, руйнується. Поступово руйнація і знищення прихованих образів, спогадів відповідає процесу так званого «забування»; ми забуваємо уявлення, які не викликаються знову з їх прихованого стану відповідними відчуттями (Спенсер, & Циген, 1998, с. 434). При компенсаторному осяянні теж зникають відчуття, почуття, думки. Таке враження, що йде той самий процес забування, зникнення, руйнування. Але зникають і руйнуються відчуття, почуття і думки як головні. Вони стають просто не головними, другорядними. Зникають із поля зору як відхиляючі моменти. Частина з них руйнуються як хибні. Тобто ми бачимо, що ввімкнений творчий процес. Відходить не істинне, відходять помилковості. Це відбувається у людині стосовно її власного внутрішнього світу. Але це об'єктивно фіксують релігійно-містична і художньо-естетична культури. Природне життя свідомості людини подібне до наукової діяльності. При цьому людина творить, винаходить, – отже, виокремлює, коротко кажучи, відбирає (Пекеліс, 1986, с. 240). При компенсаторному осяянні подібні процеси призупиняються. Людина усвідомлює, що вона не туди зайшла, не те виділяє, не те відбирає, що істинний стан речей лежить в іншій площині. Людині відкривається ця інша площина як нове сприйняття, нове відчуття життя, яке передають релігійно-містична і художньо-естетична культури. Компенсаторне осяяння подібне до тих творчих переживань, які проявляються в людині в ті моменти, коли те, що вона планувала і задумувала, виявляється основаним на хибних цінностях, коли те, що задумува-

лось, здавалося ціннісним втрачає всіляку цінність. Тоді проявляється творче переживання, яке шукає нові цінності, основи, які могли б стати головними при осмисленні життєвих завдань. Тут саме творче переживання виступає як цінність, оскільки воно руйнує все застаріле, змушує відійти від дрібним думкам, що дозволить прийти до нового змісту при перегляді людиною свого життєвого шляху, знайти той ціннісний ідеал, який дасть можливість людині бути самою собою. Подібні творчі переживання збігаються з іншим постмодерну, а також із компенсаторним осяянням, бо йде процес відмирання хибних цінностей. Відбувається викорінення зараженості душевного організму від відмираючих хибних цінностей (Васильюк, 1984, с. 149).

За Геленом, філософська антропологія говорить, що людина біологічно непристосована. Біологічна непристосованість людини, про яку каже Гелен, усувається доцільною діяльністю зі створення штучного культурного середовища, суспільних інститутів. Але Гелен також розглядає людину, у природі якої надлишок спонукань. Тобто в людині є і доцільна діяльність, і гра з її надлишком спонукань. Людина багатовимірною. З роками вона змінюється. Розглядаючи життя людини як реальний хід подій, із часом можна бачити, що в молоді роки вона заражається багатьма речами. Надлишок спонукань спостерігається у високому ступені. Навіть якщо необхідно задовольнити мінімум потреб, все одно людина в свої молоді роки виходить за межі необхідного. Значна частина спонукальних сил застосовується на те, щоб утримати довгі інтереси, тобто зафіксувати їх на протигагу можливим контринтересам (Гелен, 1988: 196–197). Однак із роками людина змінюється. Надлишок спонукань знижує свою інтенсивність. Зменшують її й протиріччя у характері. У цьому відношенні у багатьох людей у похилому віці відбуваються позитивні зміни – можна нерідко спостерігати умиротвореність, відхід від дріб'язкових інтересів життя, осмислення головних цінностей, адекватну переоцінку своїх бажань і можливостей, згладжування суперечливих рис характеру (Тибилова, 1991, с. 27). Тобто з роками дріб'язковість відходить. Людина концентрується на головному в

своєму житті. Людині властиво мати надлишок спонукань, у її природі надмір емоцій, думок. Надлишок емоційної енергії властивий психічному складу багатьох людей (Ассаджоли, 1997, с. 112). Але все це треба якось регулювати – і вплив емоцій, і вплив думок. Для цього існують медитативні практики, які скрізь вмонтовані в художньо-естетичну і релігійно-містичну культури, які виробляє людина. Для цього абстрагується філософська культура в своєму розумінні трансцендентності. Так техніка усвідомленої медитації руйнує надлишкові розумові процеси і моделі поведінки, які забирають дуже багато часу протягом дня (Берч, & Пенман, 2014, с. 72). Ця усвідомлена медитація присутня у філософській категорії трансцендентності, у релігійно-містичній культурі. Про такий початок релігійно-містичної культури ми можемо прочитати у будь-якому споконвічному Святому Письмі: Ведах, Авесті, Трипітаці, Дао де цзіні, Торі, Біблії, Корані. Медитативна складова присутня у творах мистецтва. Людина, сприймаючи твір мистецтва, переживає катарсис. При цьому відбувається регулювання надлишку емоційної енергії (Ассаджоли, 1997, с. 112). У художньо-естетичній культурі для цього існує форма. Тут найважливішим способом, за допомогою якого художник-митець досягає катарсичного афекту, є знищення змісту формою (Петрушин, 2008, с. 89). Тобто мова йде про руйнування всього надлишкового в людині з метою оволодіння собою. Для цього існують певні способи медитативної практики, якими насичена релігійно-містична культура, присутні в художньо-естетичній культурі, розуміння яких вкладається в категорію трансцендентної філософської культури. Медитації ми можемо спостерігати як невід'ємний компонент у таких видах мистецтва, як медитативна музика, медитативна лірика. Доцільно відходити від такої діяльності, яка може накопичувати в людині невірноваженість. А різні компенсаторні процеси існують, щоб врівноважити і гармонізувати психічні прояви людини. На те й існує компенсаторний транс. Компенсація безсвідомо і впливає на свідому діяльність, регулює її безсвідомо (Юнг, 1995, с. 532). За Карлом Марксом, сутність людини – це сукупність усіх суспільних відносин. Але людина своєю

творчістю і порушує застарілі суспільні відносини в зв'язку з тим, що навколишній світ змінюється, і конче потрібні нові. У цій зміні важливу роль грає трансгресивне мислення людини, що виходить за межі певних правил, які вже застарілі і потребують перегляду. Ці правила руйнуються задля нового. У цій руйнації важливу роль відіграє компенсаторний транс, який супроводжує творчий процес.

Важлива особливість компенсаторного осяяння і його характеристики «відходу дрібних думок і суєти», подібна до трансцендентності філософа, яка спостерігається як у містика, так і у митця, – це процес руйнування істин, що вже існують у людини, в її свідомості. У містицизмі взагалі існує центральний символ – це смерть як знак для досвіду, який порушує попередні структури свідомості (Аверинцев, 2010, с. 579). Це порушення є невід'ємною частиною творчого процесу. Коли у людини в її свідомості твориться нове, то обов'язково порушується старе, застаріле, яке віджило своє. Процес руйнації відбувається у відчуттях певного стану, трансцендентного «вищого стану свідомості». Це відчуває не тільки філософ, містик, але і митець. Процес руйнації відбувається не тільки в суб'єктивних станах митця, а і взагалі у мистецтві як культурному напрямку. Особливо музика прагне руйнації, руйнації усілякого роду, згасання, зламу (Делёз, & Гваттари, 2010, с. 498). Але не тільки музика, а й живопис передає процеси руйнації. Руйнація ілюзій перетворюється на красу, що особливо чітко відчувається в жіночих портретах (Кристєва, 2010, с. 138). Митець відображає руйнацію не просто ілюзій у собі, а й у самій культурі. У цьому відношенні лірика не стільки виражає відчуття поета, скільки робить поезію митця зброєю, яка руйнує культуру (Каллер, 2006, с. 84), її ілюзорні істини. Але найголовніше, що є в цьому процесі і спостерігається в трансцендентності, – це те, що йде «відхід дрібних думок і суєти». Тобто відкидається дріб'язкове «я» (Судзуки, & Кацуки, 1993, с. 488). Це відкидання фіксують твори релігійно-містичної і художньо-естетичної культури.

Висновки. При порівнянні різних станів людини, а також при освітленні різних напрямків культури встановлено, що ІНШИЙ постмодерну, а також компенсаторне осяяння і

його характеристика «відхід дрібних думок і суєти» (Мурашкин, 2006, с. 122) є феноменом людської природи, феноменом творчих процесів. Це стадія «визрівання» у творчому процесі. Вона зводиться до руйнування цінностей попередніх структур свідомості, застарілої людської особистості. Наступна стадія творчого процесу – це «інсайт», де оновлюються цінності структур свідомості, людська особистість і її структури свідомості. Але ця стадія з'являється кілька разів і при «визріванні», не маючи особливого вирішального значення. Цей інсайт у філософській культурі відображається в категорії трансцендентності. Компенсаторне осяяння і його характеристика «відхід дрібних думок і суєти» фігурують і в релігійно-містичній, і

в художньо-естетичній культурах як значимі і важливі. Значимість і важливість пов'язані з тим, що феномен компенсаторного осяяння стосується ширшого, ніж конкретні завдання для творчості, перетворення особистості людини, що оновлюється людина, зміст таких культурних напрямків, як філософський, релігійно-містичний, художньо-естетичний. Сучасність потребує оновлення. Інший постмодерну, а також компенсаторне осяяння і така його характеристика, як «відхід дрібних думок і суєти», є схильністю в природі людини, але реалізується вона спонтанно за впливу певних культурних надбань. Такі результати дослідження були отримані через компаративний метод при порівнянні різних станів людини і проявів культурного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Аверинцев, С.С. (2010). Мистика. *Новая философская энциклопедия* (В 4 т. Т. 2). Москва: Мысль.
- Адлер, Альфред. (1997). О нервическом характере. Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Ассаджоли, Р. (1997). Психосинтез (А. П. Хомик, Пер.). Москва: Рефл-бук; Киев: Ваклер.
- Бадмажапов, Ц.-Б. (1990). О соотношении «психодогического» и «эстетического» в буддистской иконографической традиции. *Буддизм и культурнопсихологические традиции народов Востока* (с. 138–148). Новосибирск: Наука.
- Берч, В., & Пенман, Д. (2014). Осознанная медитация: Практическое пособие по снятию боли и стресса (Ю. Цыбышева, Пер.). Москва: Манн, Иванов и Фербер.
- Бланшо, Морис. (2002). Пространство литературы. Москва: Логос.
- Висоцька, О. С. (2012). Етика взаємодії суспільства з природою: морально-ціннісні основи екологічної культури. Дніпропетровськ: Акцент ПП.
- Василіук, Ф. Е. (1984). Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). Москва: Издательство Московского университета.
- Вудвортс, Р. (1981). Этапы творческого мышления. *Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления*. Ю. Б. Гиппенрейтер, & В. В. Петухов (Ред.). (с. 255–257). Москва: Издательство Московского университета.
- Гелен, А. О. (1988). О систематике антропологии. *Проблема человека в западной философии*. П. С. Гуревич, & Ю. Н. Попов (Ред.). (с. 152–201). Москва: Прогресс.
- Гончаренко, Н. В. (1991). Гений в искусстве и науке. Москва: Искусство.
- Грехнев, В.А. (2004). Мир пушкинской лирики <А. Пушкин. «Заклинание»>. Анализ художественного текста (лирическое произведение). Москва: РГТУ.
- Гроф, С. (2001). Тёмная ночь души. *Психология религиозности и мистицизма*. (с. 422–461). Минск: Харвест; Москва: АСТ.
- Делёз, Ж. (2004). Кино. Москва: «Ад Маргинем».
- Делёз, Ж., & Гваттари, Ф. (2010). Капитализм и шизофрения: Тысяча плато. Екатеринбург: У-Фактория; Москва: Астрель.
- Джемс, В. (1993). Многообразие религиозного опыта. Санкт-Петербург: Андреев и сыновья.
- Ильин, Е. П. (2011). Психология творчества, креативности, одарённости. Санкт-Петербург: Питер.
- Кайуа, Р. (2003). Миф и человек. Человек и сакральное. (С. Н. Зенкин, Пер.) Москва: ОГИ.
- Каллер, Д. (2006). Теория литературы: краткое введение. Москва: Астрель; АСТ.
- Кристева, Ю. (2010). Чёрное солнце: депрессия и меланхолия. Москва: Когито-Центр.
- Круглов, А. Н. (2010). Трансцендентное. *Новая философская энциклопедия* (Т. 4). Москва: Мысль.
- Лосев, А. Ф. (1990). Музыка как предмет логики. *Из ранних произведений*. Москва: Издательство «Прав-да».
- Маслоу, А. Г. (2001). Мотивация и личность (А. М. Татлыбаева, Пер.). Санкт-Петербург: Евразия.
- Морер, В. (2003). Антропология. Энциклопедия постмодернизму. Ч. Вінквіст, & В. Тейлор (Ред.). (с. 22–26). Київ: Основи.
- Мурашкин, М. Г. (2006). Записи 2000 года. Дніпропетровськ: СІЧ.
- Оргіс, Ліза М. (2003). «Я»/інший (self/other). *Енциклопедія постмодернізму*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи».
- Пекеліс, В. Д. (1986). Твои возможности, человек! Москва: Знание.
- Петрушин, В. И. (2008). Музыкальная психология. Москва: Академический Проект; Трикста.

- Роменець, В. А. (2004). Психологія творчості (3-тє вид.). Київ: Либідь.
- Спенсер, Г., & Циген, Т. (1998). Основания психологии. Физиологическая психология в 14 лекциях. Москва: АСТ.
- Спиркин, А. Г. (1972). Сознание и самосознание: монография. Москва: Политиздат.
- Судзуки, Д., & Кацуки, С. (1993). Дзэн-Буддизм: Основы Дзэн-Буддизма. Практика Дзэн. Бишкек: МП «Одиссей».
- Теплов, Б. М. (1985). Конспекты и комментарии к книге А. Анастаси «Дифференциальная психология». *Избранные труды* (Т. 2, с. 247–279). Москва: Педагогика.
- Тибилова, А. У. (1991). Восстановительная терапия психически больных позднего возраста. Ленинград: Медицина.
- Тримингэм, Дж. С. (1989). Суфийские ордены в исламе. Москва: Наука. Главная редакция восточной литературы.
- Халаяпис, А. В. (2017). Зеркало Клио: Метафизическое постижение истории: монография. Днепр: Середняк Т. К.
- Цветаева, М. И. (1988). Сочинения. В 2т. (Т. 2). Москва: Художественная литература.
- Юнг, Карл. (1995). Психологические типы. Санкт-Петербург: Ювента; Москва: Прогресс-Универс.
- Ясперс, Карл. (1997). Общая психопатология. Москва: Практика.

REFERENCES

- Averincev, S.S. (2010). Mistika [Mystic]. *Novaja filo-sofskaja jenciklopedija – New Philosophical Encyclopedia* (Vol. 2). Moskva: Mysl' [in Russian].
- Adler, Al'fred. (1997). *O nervicheskom haraktere [About a nervous character]*. Sankt-Peterburg: Universitetskaja kniga [in Russian].
- Assadzholi, R. (1997). *Psihosintez [Psychosynthesis]*. (A.P. Homik, Trans.). Moskva: Refl-buk; Kiev: Vakler [in Russian].
- Badmazhapov, C.-B. (1990). O sootnoshenii «psihodogicheskogo» i «jesteticheskogo» v buddistskoj ikonograficheskij tradicii [On the relationship between "psi-hodogical" and "aesthetic" in the Buddhist iconographic tradition]. *Buddizm i kul'tur-nopsihologicheskie tradicii narodov Vostoka – Buddhism and cultural-nopsychological traditions of the peoples of the East*. (pp. 138–148). Novosibirsk: Nauka [in Russian].
- Berch, V., & Penman, D. (2014). *Osoznannaja medi-tacija: Prakticheskoe posobie po snjatiju boli i stressa [Conscious meditation: A practical guide to relieve pain and stress]*. (Ju. Cybysheva, Trans.). Moskva: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].
- Blansho, Moris. (2002). *Prostranstvo literatury [Space of literature]*. Moskva: Logos [in Russian].
- Vysotska, O.Ye. (2012). *Etyka vzaємодії суспільства з природою: морально-ціннісні основи екологічної культури [Ethics of interaction of society with nature: moral and value bases of ecological culture]*. Dnipropetrovsk: Aktsent PP [in Ukrainian].
- Vasiljuk, F.E. (1984). *Psihologija perezhivaniya (analiz preodoleniya kriticheskikh situacij) [Psychology of experience (analysis of overcoming critical situations)]*. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta [in Russian].
- Vudvorts, R. (1981). Jetapy tvorcheskogo myshleniya [Stages of creative thinking]. *Hrestomatija po obshhej psihologii. Psihologija myshlenija – Reader in General Psychology. Psychology of thinking*. Ju. B. Gippenrejtser, V. V. Petuhov (Eds.). (pp. 255–257). Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta [in Russian].
- Gelen, A.O. (1988). O sistematike antropologii [On the taxonomy of anthropology]. *Problema cheloveka v zapadnoj filosofii – The Problem of Man in Western Philosophy*. P. S Gurevich, Ju. N. Popov (Eds.). (pp. 152–201). Moskva: Progress [in Russian].
- Goncharenko, N. V. (1991). *Genij v iskusstve i nauke [A genius in art and science]*. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
- Grehnev, V.A. (2004). *Mir pushkinskoj liriki <A. Pushkin. «Zaklinanie»>. Analiz hudozhestvennogo teksta (liricheskoe proizvedenie) [The world of Pushkin's lyrics <A. Pushkin. "Spell">. Analysis of the literary text (lyric work)]*. Moskva: RGGU [in Russian].
- Grof, S. (2001). Tjomnaja noch' dushi [Dark night of the soul]. *Psihologija religioznosti i misticizma – Psychology of religiosity and mysticism*. (pp. 422–461). Minsk: Harvest; Moskva: AST [in Russian].
- Deljoz, Zh. (2004). *Kino [Movie]*. Moskva: "Ad Marginem" [in Russian].
- Deljoz, Zh., & Gvattari, F. (2010). *Kapitalizm i shizofrenija: Tysjacha plato [Capitalism and Schizophrenia: A Thousand Plateaus]*. Ekaterinburg: U-Faktoriya; Moskva: Astrel' [in Russian].
- Dzhems, V. (1993). *Mnogoobrazie religioznogo opyta [Variety of religious experiences]*. Sankt-Peterburg: Andreev i synov'ja [in Russian].
- Il'in, E.P. (2011). *Psihologija tvorchestva, kreativnosti, odarjonnosti [Psychology of creativity, creativity, giftedness]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
- Kajua, R. (2003). *Mif i chelovek. Chelovek i sakral'noe [Myth and man. Man and the sacred]*. (S.N. Zenkin, Trans.) Moskva: OGI [in Russian].
- Kaller, D. (2006). *Teorija literatury: kratkoe vvedenie [Literature theory: a short introduction]*. Moskva: Astrel'; AST [in Russian].
- Kristeva, Ju. (2010). *Chernoe solnce: depressija i melanholiya [Black sun: depression and melancholy]*. Moskva: Kogito-Centr [in Russian].
- Kruglov, A. N. (2010). Transcendentnoe [Transcendental]. *Novaja filosofskaja jenciklopedija – New Philosophical Encyclopedia*. (Vol. 4). Moskva: Mysl' [in Russian].

- Losev, A. F. (1990). Muzyka kak predmet logiki [Music as a subject of logic]. *Iz rannih proizvedenij – In From early works*. Moskva: Izdatel'stvo "Pravda" [in Russian].
- Maslou, A. G. (2001). *Motivacija i lichnost' [Motivation and personality]*. (A. M. Tatlybaeva, Trans). Sankt-Peterburg: Evrazija [in Russian].
- Morer, V. (2003). Antropologija [Anthropology]. *Enciklopedija postmodernizmu – Encyclopedia of Postmodernism*. Ch. Vinkvist, V. Tejlör (Eds.) (pp. 22–26). Kyiv: Osnovi [in Ukrainian].
- Murashkin, M. G. (2006). *Zapisi 2000 goda [Notes from 2000]*. Dnipropetrovs'k: SICH [in Russian].
- Ortis, Liza M. (2003). «Ja»/inshij (self/other) ["I" / other (self/other)]. *Enciklopedija postmodernizmu – Encyclopedia of Postmodernism*. Kyiv: Vid-vo Solomii Pavlichko "Osnovi" [in Ukrainian].
- Pekelis, V. D. (1986). *Tvoi vozmozhnosti, chelovek! [Your opportunities, man-century!]*. Moskva: Znanie [in Russian].
- Petrushin, V. I. (2008). *Muzykal'naja psihologija [Musical psychology]*. Moskva: Akademicheskij Proekt; Triksa [in Russian].
- Romenets, V. A. (2004). *Psihologija tvorchosti [Psychology of creativity]*. 3rd ed. Kyiv: Libid' [in Ukrainian].
- Spenser, G., & Cigen, T. (1998). *Osnovaniya psihologii. Fiziologicheskaja psihologija v 14 lekcijah [Fundamentals of psychology. Physiological psychology in 14 lectures]*. Moskva: AST [in Russian].
- Spirkin, A. G. (1972). *Soznanie i samosoznanie [Consciousness and self-consciousness]*. Moskva: Politizdat [in Russian].
- Sudzuki, D., & Kacuki, S. (1993). *Dzjen-Buddizm: Osnovy Dzjen-Buddizma. Praktika Dzjen [Zen Buddhism: Fundamentals of Zen Buddhism. Zen Practice]*. Bishkek: MP "Odissej" [in Russian].
- Teplov, B. M. (1985). Konspekty i kommentarii k knige A. Anastazi "Differencial'naja psihologija" [Abstracts and comments to the book by A. Anastasia "Differential Psychology"]. *Izbrannye trudy – Selected Works*. (Vol. 2, pp. 247–279). Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Tibilova, A. U. (1991). *Vosstanovitel'naja terapija psihicheski bol'nyh pozdnego vozrasta [Rehabilitation therapy for the mentally ill of late age]*. Leningrad: Medicina [in Russian].
- Trimingem, Dzh. S. (1989). *Sufijskie ordeny v islame [Sufi orders in Islam]*. Moskva: Nauka. Glavnaja redakcija vostochnoj literatury [in Russian].
- Halapsis, A. V. (2017). *Zerkalo Klio: Metafizicheskoe postizhenie istorii [Clio's Mirror: A Metaphysical Understanding of History]*. Dnepr: Serednjak T.K [in Russian].
- Cvetaeva, M. I. (1988). *Sochinenija [Essays]*. (Vol. 2). Moskva: Hudozhestvennaja literatura [in Russian].
- Jung, Karl. (1995). *Psihologicheskie tipy [Psychological types]*. Sankt-Peterburg: Juventa; Moskva: Progress-Univers [in Russian].
- Jaspers, Karl. (1997). *Obshhaja psihopatologija [General psychopathology]*. Moskva: Praktika [in Russian].

Мурашкін Михайло

Доктор філософських наук, професор
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
49005, Дніпро, просп. Гагаріна, 26

Email: michailmurashkin@gmail.com

Murashkin Michail

Doctor of Philosophical Sciences, Full Prof.
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Цитування: Мурашкін, М. (2020) ІНШИЙ постмодерну (природа людини і релігійно-містична культура). *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 23 (5), 77–86. doi: 10.15421/172055

Citation: Murashkin, M. (2020). INSHYI postmodernu (pryroda liudyny i relihiino-mystychna kultura) [ANOTHER postmodern (human nature and religious mystical culture)]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (5), 77–86. doi: 10.15421/172055

Стаття надійшла / Article arrived: 12.07.2020

Схвалено до друку / Accepted: 25.07.2020